

Képzőművészeti Szemle

A különböző egyesületek mind felvértézve gyűltek össze a **Műcsarnokban** az „alapszabályok értelmében“, hogy megvívják egymással a nagy harcot. A Szinyei-társaság kivételével mind itt vannak, a szélső balról a jobboldalig; a progresszívek éppúgy, mint a konzervatívek.

A művészek különböző egyesülésére szükség is van; azonban mintha a differenciálódás kissé sok és indokolatlan volna, különösen amikor akad olyan művésztársaság, amely mindössze 4, azaz négy tagot számlál. Tehát lehet egy elnöke, egy alelnöke, egy főtitkára s valószínűleg egy titkára.

A kiállítás színvonala éppen csak hogy átlagos és ezt részben az okozza, hogy a nem heterogén egyesületek között nincs meg a belső összefüggés, továbbá hogy a szelektálás sem volt egyformán objektív. Így kerülhetett a sok szabadkézi rajz, egy csomó „edel Kics“ és több pornográf jellegű akt a nagy nyilvánosság elé. Kövér Gyula mezítelen-alakos képei az obscenitás határán mozognak. Szántó Mária Rabszolgavásár, Rabszolgaleány című képei, Czencz János Odaliszk-je és Alvó nő-je az érzékire apelláló meztelenségükkel szegényes festői víziót és belső átélést sejtetnek, pedig virtuóz technikával készültek.

De hagyjuk a vásári portékát (mert ezzel a nuditással úgylátszik, lehet pénzt keresni), szedjük inkább csokorba a nekünk valót. Döbbenetesen szép *Karlovsky Bertalan* új remeke: Bednártz Róbert apátplébános arcképe, mely csupa realitás, plaszticizmus és tökéletes elővarázslása a közszeretetten álló pap pszichéjének. *Vidovszky Béla* jobb, mint valaha. Tiszai bárkák című képén a magyar táj csendes esteledése megkapó, a Szoba belseje biedermeier-hangulatot kelt. *Benkhardt Ágoston* a magyar Zorn, a Mindenséget színben látja. Nyári délelőtti forró levegőjű, csupa tűz, csupa reflex. Megrázóan tragikus *Mihalovics Miklós* Krisztus temetése. *Nagy Sándor* dekoratív képeit a mese- és mondavilág alakjaival népesítette be. A tőle megszokott tisztaságot és emelkedett nézőpontot sugározzák temperái. A fantázia mestere című festményén Hieronymus Bosch-féle alakok között a mester, mint valami misztikus Klingsor, önarcképét adja. *Glatz Oszkár* magyaros zsánerképei erősen kiemelkednek a gyenge környezetből. *Nárai Aurél*, ez a nagyon tehetséges, de oly sokszor felhígított, vagy aprópénzre váltott festőnk, szépen szerepel vallásos tárgyú képeivel. Hideg tónusú alapon élénk színfoltokat alkalmaz, melyekben az őt megkötni akaró rajzot felolvasztja. Ritkán szerepel a visszavonultságot kedvelő s ezt képein is kifejező *Rónay Kázmér*, ki Téli délután című nagy vásznán a magának feladott nehéz problémát jól oldotta meg. *Bazilidesz Sándor* most mint vallásos tárgyú festő mutatkozik be; aranyfumatos, tónusos Krisztus a gyermekekkel című képén sok belső finomságot árul el. *Istókovits Kálmán* női feje igénytelen kép, de megállásra készítet problematikus megoldásával. Fekete háttérbe fehérbe keretezett arcot helyez, telve plaszticitással. *Éber Sándor* könnyedén festett, Van Gogh-ot eszünkbe juttató portréja lendületes munka. Képen egyformán visszatükrözi úgy önmaga, mint modelljének lelkét. — A progresszív front újat nem ad, csak a nívót tartja. *Heintz Henrik*, kinek több vallásos tárgyú képét ismerjük, most más festői élményeit bemutatva győz meg bennünket képességeiről. *Peitler István* fiatal festő. Csendélete tónusos, térlátása biztos; ezzel a képével feljogosít a reményre, hogy tőle még sokat várhatunk. *Barcsay Jenő* Munkás lány-a karakterisztikus, markáns munka. *Bornemissza Géza* tavasz képe örömteli, üde. Borongós poézisét festi *Bernát Aurél* portréire is, — melyekkel most szerepel — ezek közül a Festő (önarckép) tónust meg nem bontó feketéjével bátor, a Műteremben című képe sejtelmes. *Szőnyi*, az abszolút tehetség, minden képén mélyül, színezése mindig gazdagabb. Kompozíciója meglepő azon a festményén, ahol három öregasszonyt helyez egy kereszt alá. A zebegényi főter temperával készült képe csupa pára. *Szobotka* ezüstös színezésű képe koldusokkal, novellisztikus. *Egry József* Taorminája szubtilis, játékos, apró részleteivel.

A kiállító szobrászok közül sokan nagy tévedés áldozatai. Lejárt a kínosan kiizzadt cizellálás kora, pedig ilyenféle szorgalmi munka akad ezen a kiállításon vagy két teremre való. *Moiret Ödön* a külföldön élő magyar szobrász *Mater dolorosa*-ja és *Madonnája* szép kompozíció, csak anyaga, a színes kerámia miatt hatnak dolgai hidegen. *Sidló Ferenc* Síremléke közel jár a pesti empire időkbeli szobrászathoz. *Szentgyörgyi* ugyanilyen munkája patetikus. Ripka Ferenc markáns, férfias fejét jól mintázta *Kisfaludy Stróbl Zsigmond*. *Erdey Dezső* ezüstözött szökőkút figurája, a Serdülő fiúcska méltó párja a Stefánia-utat díszítő régebbi munkájának, a Vízhordónak. A fiú testének mintázása, különös grációz tartása, merengő kifejezése, gyengéd

vonalai s az egész szobor kontraposztos felépítése egyaránt bizonyítja művészi kvalitásait. Kár, hogy Erdey ritkán és kevéssel szerepel kiállításainkon! *Mészáros László* realizmusban gyökeredző Tékozló fiú-ja egyszerű és természetes. A szegedi Pantheon Madách-fejét *Kalmár Elza* faragta, mely részletek elhagyásával összefoglaló formából áll. A kiállításon pompásan szerepel *Medgyesy Ferenc* a Régészet, Művészet című szobraival, melyek a Déri-múzeumot fogják díszíteni. A fekvő figurák kiegyensúlyozott mozgása, egyszerű felfogása és stílusos monumentalitása méltán kelt feltűnést.

A *Norvég Reprezentatív Kiállítás* a *Nemzeti Szalonban*, a magyar művészet egy északon tett látogatásának viszonzása. A közönség körében a kiállítás csalódást okozott, főként azért, mert a bemutatott anyag divatjamultnak tűnt s a modern képek közül ízelítőnek adott egy-két darab sem felelt meg a várakozásnak. Az ítélet túlszigorú és egyoldalú. A történelmi fejlődés kívánta, hogy az anyag is így kerüljön kiállításra s a fény- és árnyoldalak láncszemet alkotva a hiányokkal, a fejlődés egységét meg ne bontsák. A norvég művészetnek alig van hagyománya. A középkorban akad egy-egy alkotásuk (A hedali Krisztus; Balke templomának Krisztusa; a viking-faragások). A reneszánsz épp úgy, mint a barokk, keveset mutathat fel. Az újabb korban a protestáns „puritanizmus” gátlása miatt nem is lehetett talaja. Ez a gyökértelenség és tradícióéltlenség, valamint az idegen kultúrából való merítés jellemzi a norvég művészetet, melytől nem mentesek legnagyobb neveik sem. *Munch* a legkiválóbb festőjük, *Krogh* tanítvány s mint fiatal festő, irodalmi ízü. Később naturalista; *Pisaro* majd *Gauguin* és *Van Gogh* hatása alatt impresszionistává lesz. Európai hírnévre tesz szert. Naturalisztikus dolgain a részlet kevésbé érdekli úgy, mint a koncepció és a karakter; s amint a formát elhanyagolja, úgy színeiben sem akar egészen a valóság utánzójává lenni. Festői célja a belső víziók külső formában való megjelenítése. Hét képet állított ki, melyek közül a *Havas táj* a nagy állami aranyérmert nyerte el. A kis aranyérmert *Sörensen Henrik* Telemarkeni tájképe nyerte. Ez a mester is impresszionista. Tájképeit mély, sötét színekkel festi, mellyel komoly hangulatot kelt. *Lund* a nagybányai stílust juttatja eszünkbe. *Krogh Per*, *Mattisse* tanítvány, erőltetetten keresi a gyermekes primitív kifejezést. *Krogh Cristian* öt képében az utolsó 50 év minden irányzatát képviseli. Nem térhetünk végül ki a kísértés elől, hogy összehasonlítást ne tegyünk a magyar és norvég művészet között és elfogultság nélkül megállapítsuk a magyar művészet fejlettebb voltát.

A *Tamás Galériában*, ahol a progresszív törekvések nyernek bemutatkozásra teret, állított ki *Kmetty János* festő és *Csörba Géza* szobrász. *Kmetty* az újabb festői törekvések frontharcosa, ki minden újszerűsége mellett is azt nem hajhássza és nem túlozza, Képei hidegen hatnak; a piktör nem akarja önmagát, festői irányát a mi tetszésünkért feláldozni. Ez a tiszteletreméltó felfogás jogos ugyan, de a kritikát nem befolyásolhatja. *Kmetty* kiindulási pontja, — újabb orientálódásánál — a képszerűsítés téves, pedig erre az egy lapra tesz fel mindent. A konstrukció nála nemcsak a vonal felhasználására szorítkozik, hanem a formálás, a színezés, a merev szerkesztés alárendeltje. A kép elemeit erőszakkal megbontja önkényes geometriája kedvéért. Ezért hat egyik-másik festménye bántóan vagy értelmetlenül. Legtöbbször csendéletet fest, mert ez állítható legkönnyebben „be”. Kések, villák diagonálisan, köcsögök, kancsók vertikálisan stb. A tájképnél ez nehezebben megy s a furcsaság még inkább hatványozódik a portré-

nál. A tévesen értelmezett festőiség értelmünkhöz akar szólni, képei mélység nélküliek, a l'art pour l'art szolgálatában állanak s mindez a csökönyös modorosságból folyik. Csorba az előbb bemutatott festővel rokonlélek, csak hogy ő a zárt egység keresője s hogy ezt meg ne bontsa, ezért minden áldozatra kész. Ez a gátlás teszi dolgait látszólag dekoratívvá; látszólag hangsúlyozzuk, mert munkái valójában élettelenek. Nem vonatkozik ez portréire teljes mértékben, mert konciplálásán ezen a műfajon nem tudja száz százalékig keresztülvinni.

Ugyanebben a helyiségben állította ki dolgait *Scheiber Hugó*. Hangja, nyelve idegen. A jazz, a mulatók, a cocktail, a szétrombolt idegek világa, rémlátása az, ami festői élménye s amit legyezgetni akar pikturájával. Amint az emberi problémák keresésében a felületen mozog, kifejezőképessége sem a mélyből ered. Festőisége nem konstruál, hanem rombol. Ezt az anarchizmust érdemes analizálni. Legsúlyosabb hibája alapfelfogásában van. A scheiberizmus (inkább schieberizmus), mint ő maga mondja: a ma művészete. Külsőleg az is, bár a modern művészet legfontosabb koeficiensét, a lelkeséget számításon kívül hagyja. S most ne kussassunk a kubizmus, futurizmus, expresszionizmus, szuprematizmus stb. túlhaladott modern művészeti irányzatok létjogosultságát, csak állapítsuk meg azt, hogy amint már legtöbbnek neve is elárulja, nem az emberen kívül álló kozmikus világnak lerögzítése, hanem valami belsőnek, a művészi léleknek kifejezése akar lenni. Scheiber mindezt látja, csak a lényegét nem akarja érteni. Neki a modern művészet mint látványosság kell, amelyet technikázással dekoratívvá akar tenni; a vizet tűzzel keverni. Ezért fest egy képre verizmust, mercizmust, kubizmust, futurizmust, ahogy jön. Nála különösen beigazolódik, hogy aki színez, még nem festő s aki rajzol, még nem művész. Addig, míg impresszionista volt, élménynélkülisége nem volt ilyen szembeütő.

A vele kiállító fiatal szobrász egyéniségéről még nem beszélhetünk, azonban az őszinte törekvés egyik-másik munkájánál itt-ott megcsillan.

Az idei szezonn szenzációja *Aba Novák Vilmos* festő és *Pátzay Pál* szobrász kiállítása az **Ernszt Múzeumban**. Róma csodálatos művészi levegője segítette őket a kiteljesedéshez. Első nagy eredménye annak a művészeti programnak, melynek létrehozását katolikus alapítvány tette lehetővé, mely sokak szemében bizonytalan próbálkozásnak, vagy felesleges kockázatnak tűnhetett. A tervezőknek s így elsősorban Gerevich Tibornak, a római Magyar Akadémia kurátorának szolgál ez a kiállítás elégtételül, ki hinni tudott a magyar tehetségben, valamint Róma nevelő hatásában.

Aba Novák művészete a háború után bontakozik ki. Az izmusok hatnak rá s csak küzdelmek árán jut el a kötöttséget jelentő tetszetős csabításból felszabadulva, a tiszta festőiséghez. Verejtékes út volt Nagybánya, az expresszionizmus, a kubizmus, a rajz, a cinóberstíluson keresztül a rézkarcig jutni. Festői nyelvét alig értették, ennek kellett teljes pompájában kibontakoznia, mindenki számára érthetővé lennie. Ez az, amit Aba Nováknak Róma és a két évi Itáliában való tartózkodás adott. Aba Novák Vilmos ízig-vérig piktor; csak a két dimenzió érdekli, csak szín, csak vonal; csak festői víziói vannak. Témái keresetlenek, kötöttségnélküliek; gondolatköre változatos és gazdag. Eszközei egyszerűek, kézenfekvők, őszinték. Vonalai nem kaligrafikusak, de kifejezők. Kevés színt használ s mégis színes. Róma előtt vastag, nehéz festékű képeket fest. Lassan tér át a temperára, mely anyag nem engedi egykönnyen meghódítani magát. Aba Novák ennek az

anyagának virtuóza lett, ez kedvez optikájának is. Szürke claire-obscure az alap s ebbe a különös atmoszférába helyezi el ragyogó színfoltjait. Tárgykeresése invenciózus. Szemében minden festői lehet, ezért érdekli a nagy kompozíció, a kis részlet, a tájkép, a zsáner, valamint a portré egyaránt. Egy húron való variáció önarckép-sorozata (10 db.), mely fejlődésének minden fázisában képviselve van, kezdve a szétfolyó nagybányai stílust abroncsba szorító kubizmustól, egészen a raffinált tempera-stílusig. Tájképei legtöbbször olasz városképek; Perugia, Arezzo, San Vito, Róma, Cefalu forró levegője, melegvérű embereivel. Csodálatosan eleveníti meg előttünk a vándorcirkusznak, az artistáknak — a mi szemünkben oly furcsa — világát. Minden képe valami különös scherzo-val telített, amely azonban távol áll a banalitástól.

Pátzay Pál már eddig is a magyar szobrászművészet ígérete volt. A hozzáfűzött remények teljes mértékben beteljesedtek. Míg festőtársa — nem külsőségeiben, hanem festői felfogásában — a római barokk elveiből merített, addig szobrászunkat az antik és a reneszánsz szobrászati felfogás befolyásolta. Pátzay Pál Róma előtt mint kisplasztikus keltett feltűnést. A kisplasztika a szobrász igazi iskolája, mert a konstrukció, a statika és a kompozíció hiánya ennél a műfajnál sokkal szembevetőbb lehet, mint a monumentális szobrászatnál. Az újabbbkori magyar szobrászat látszatra barokkos jellegű volt, nem a szobrászati szempontokon, hanem elsősorban a precíz mintázáson alapult. Ezzel ellentétben Pátzay kisplasztikájában már Itália előtt az őszinte szobrászati felfogást képviselte. Róma őt ebben megerősítette, másodsorban munkáinak a monumentalitást adta. Mert a kisplasztikus Itáliában vált monumentálissá, igazán egyszerűvé és mégis sokatmondóvá. Ezt igazolja és ez az, ami megkap bennünket az Anyaság kényes témáját ábrázoló hatalmas szobrán, melyet hozzá hasonlóan a középkori szobrászok és festők annyi ízléssel és oly sokszor ábrázoltak. Pátzay az Anyaság kolosszális alakját kőbe faragva képzelte el. A részleteket elhagyva, csak alig hogy letápintható, nagy tömegeket formál és az egész szobrot egy főnézetre állítja be. Az ugyancsak kőben elgondolt Dada teret érdemel. Madonna feje, melyet két variációban mutat be, a középkor szobrászatával kelhet versenyre akár kifejezés, akár a technika szempontjából. A szebbnél-szebb bronz- és kőportrék közül ki kell emelnünk Bernát Aurél szellemmel telített fejét, mely a magyar szobrászat legszebb képmásai közé tartozik.

Róma művészete kettőjükben a magyar művészetet gazdagította.

Wagner Géza festő a Fészekben állított ki. A Balaton szerelmese, a régi iskola neveltje. Különösen pasztelljein ügyesen rögzítette az örökké változó magyar tengert és eget.

Dr. Jajczay János